

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 341.17

DOI: 10.24144/2523-4498.2(39).2018.165130

ПОБУДОВА СТАБІЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ЧЕСЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ І СЛОВАЧЧИНОЮ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Андрейко В. І. (Ужгород)

В статті автор досліджує процеси побудови та подальшої трансформації системи міждержавного співробітництва та стабільного розвитку зовнішньоекономічної співпраці Чеської і Словацької республік, здійснює аналіз особливостей економічного партнерства між складовими частинами колишньої єдиної держави, «мирне розлучення» якої дало поштовх для розвитку цілого ряду країн регіону Центральної та Східної Європи і України, зокрема. Відзначається, що незалежні Чехія і Словаччина вимушені були фактично вперше формувати самостійну систему зовнішньоекономічної політики і міждержавних економічних зв'язків. Втім, наростання відмінних рис у чеському і словацькому варіанті постсоціалістичного реформування після 1993 року лише незначним чином торкнулося зовнішньоекономічної сфери. Нові ринкові принципи зовнішньоекономічної діяльності були запроваджені ще в ході «клаусівських» реформ у рамках федерації. Чеська Республіка і Словаччина, які в минулому входили до єдиного економічного комплексу, пройшли тривалий шлях трансформації від соціалістичної системи планової економіки до ринкової моделі господарювання. Активна економічна позиція і спрямованість на європейську та євроатлантичну інтеграцію призвела до очікуваних результатів – значне економічне зростання, контрольований рівень інфляції. Разом із тим, система зовнішньоекономічного співробітництва та торгово-економічні відносини, як окремо двох країн так і чесько-словацьке партнерство, зазнали деяких суттєвих зрушень. Після проведення комплексу економічної діагностики виявлені найбільш значимі результати для Словаччини. Після вступу до зони євро Словаччина отримала надійний базис для сталого розвитку власної економічної системи. Ця подія співпала із загостренням негативного впливу світової фінансово-економічної кризи на економіку Словаччини та стала одним із факторів оживлення економічного росту. Також автор відмічає той факт, що в умовах створення біля кордонів України інтегрованої ринкової зони з режимом вільної торгівлі, українська держава не могла залишатися осторонь цієї регіональної економічної інтеграції. Україна в середині 1990-х – початку 2000-х років прагнула стати повноправним членом «європейської економічної родини». Її бажання на той час підтримували майже всі держави Центральної та Східної Європи.

Ключові слова: Чеська Республіка, Словаччина, економічне співробітництво, ринкові реформи, зовнішньоекономічні зв'язки, Україна.

Постановка проблеми. Система двостороннього міждержавного співробітництва Чеської і Словацької республік (далі ЧР і СР) засвідчила свою ефективність і стабільність. Результатом тісної взаємодії ЧР і СР став вступ цих постсоціалістичних держав до загальноєвропейських і євроатлантичних структур. Чесько-словацька співпраця залишається основною платформою координації дій двох нових центральноєвропейських членів ЄС і в рамках розширеної Європейської спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість робіт українських учених, присвячені дослідженню відносин Словаччини та Чехії, мають переважно історичну та політологічну спрямованість. Це праці В. Андрейка, С. Віднянського, Є. Кіш, І. Ковалю, Д. Морозова та деяких інших дослідників. У роботах учених-економістів Чеська Республіка і Словаччина розглядаються переважно через широкий географічний простір регіону Центральної та Східної Європи. Серед словацьких та чеських дослідників варто виділити роботи Brocková I., Margulíková O., Grusmanová E.,

Muravský J., Lečka V, Senaj M., Veskarbka M., Zeman J. [1, 2, 4].

Мета дослідження. Враховуючи поставлену проблематику у вказаному дослідженні автор намагався провести діагностику трансформацій зовнішньоекономічних відносин ЧР і СР в умовах співіснування в системі загального європейського господарського комплексу.

Виклад основного матеріалу. Процес трансформацій в Центральній і Східній Європі надав переконливі докази про взаємозалежні зв'язки між макроекономічними процесами і структурними реформами. Успіх будь-якої економічної політики залежить від здатності реформувати елементи економічної системи загалом [16, с. 42].

Разом з тим, виділення зовнішньоекономічних відносин ЧР і СР в окремий предмет дослідження є актуальним, як з позиції використання позитивного постінтеграційного досвіду країн, які мали спільну господарську систему, так і з позиції нових структурних трансформаційних зрушень в економічних зв'язках при переході на єдину європейську валюту.

Загалом чесько-словацьке міждержавне співробітництво за роки свого існування

перетворилося у вагомий невід'ємний складовий елемент нової архітектури безпеки в регіоні Центральної Європи і європейського континенту в цілому.

У контексті реалізації головного – європейського вибору України вивчення досвіду співробітництва ЧР і СР актуальне і виключно важливе з науково-теоретичного і практичного погляду. Власне, повчальним для України є досвід становлення і розвитку чесько-словацького економічного співробітництва та встановлення стійкої системи зовнішньоекономічних зв'язків Чеською та Словацькою Республіками. Зокрема, позитивно, що після проголошення самостійності, між Чехією і Словаччиною не було різко зруйновано традиційно існуючу систему господарських, насамперед виробничо-коопераційних ці торговельних зв'язків. А, навпаки, впродовж тривалого періоду між ЧР і СР на договірній основі успішно функціонували різні регіональні структури, зокрема, митний союз.

Зміна системи зовнішньоекономічного співробітництва Чехії і Словаччини з початку 1990-х років відбувалася в загальному руслі постсоціалістичної трансформації та ринкових реформ у Центральній та Східній Європі. Як справедливо вказують сучасні українські вчені-економісти, центральноевропейські країни вирішували безпрецедентну в історичному плані проблему – одночасне здійснення системної трансформації економічного устрою (перехід до ринку) та інтегрування в систему світогосподарських зв'язків, а саме – побудова відкритої національної економіки [7, с. 1]. Втім, з самого початку перетворень постсоціалістичним державам прийшлося пройти складну дезінтеграційну стадію в зовнішньоекономічних відносинах.

Колапс «соціалістичної» економічної інтеграції в рамках Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ), симптоми якого наростали ще в 1980-ті роки, привів на межі 1980-х – 1990-х років до розпаду традиційної системи зовнішньоекономічних зв'язків держав ЦСЄ, орієнтованої переважно на СРСР. Припинення діяльності РЕВ у 1991 році та розвал Радянського Союзу, як головного зовнішньо-економічного партнера зарубіжних східноєвропейських держав, мали для них майже катастрофічні наслідки. Найбільш негативним результатом стала фактична втрата новими центральноевропейськими демократіями величезного сегменту східних ринків.

Для посткомуністичної Чехословаччини економічні втрати були особливо важкими. Крім звуження можливостей товарного експорту власної продукції на пострадянський простір та погіршення умов імпорту сировини та енергоносіїв зі Сходу у зв'язку з переходом на світові ціни та взаєморозрахунок у ВКВ, країна понесла значні фінансові збитки.

По-перше, нееквівалентний товарообмін у рамках РЕВ на основі міжнародної ерзацвалюти, т. зв. "перевідних карбованців" не дозволив на початку 1990-х років до кінця збалансувати взаєморозрахунки на міждержавному рівні з

колишнім СРСР та між чеськими і словацькими суб'єктами господарської діяльності, з одного боку, і підприємствами пострадянських держав, з іншого, як і інших країн-членів РЕВ.

По-друге, Чехословаччина та, відповідно, і її правонаступники – Чехія та Словаччина залишилися чистими кредиторами радянської сторони. Чехословаччина протягом 1980-х років вклала значні кошти в спорудження систем транзиту енергоносіїв, особливо газопроводів, а також у розвиток гірничодобувної промисловості і будівництво житла та об'єктів соціальної інфраструктури на радянській території. Погашення цих кредитів поставками енергоносіїв і сировини зі Сходу в повному обсязі так і не було здійснено. Лише на початку 2000-х років пострадянські держави – правонаступники СРСР, зокрема Росія і Казахстан змогли більш-менш закрити цю позицію.

Всупереч тому Україна, наприклад, до теперішнього часу так і не вирішила питання погашення заборгованості перед Чехією за т.зв. Ямбурзькими угодами, а зі Словаччиною – за будівництво Криворізького гірничо-збагачувального комбінату окислених руд (КГЗКОР) [9, с. 8-9; 10, с. 31-53]. Це суттєво ускладнює розвиток сучасного українсько-чеського і українсько-словацького економічного співробітництва.

Чехословаччина, Угорська Республіка і Республіка Польща 21 грудня 1992 року в польському м. Краків уклали договір про створення Центральноевропейської угоди вільної торгівлі (СЕФТА). З самого початку стратегічна мета і суть угоди і новоствореної асоціації – формування зони вільної торгівлі в Центральній та Східній Європі з подальшим розширенням цього регіонального економічного союзу в смугу від Балтійського до Адріатичного морів. Рух до зони вільної торгівлі передбачався поступовим – шляхом поетапного усунення митних і нетарифних бар'єрів у торгівлі між державами-членами СЕФТА [6, с. 59-123].

Мета створення асоціації – погоджене розширення товарообігу і налагодження коопераційних зв'язків між країнами-учасниками для компенсації негативних наслідків втрати східних ринків після розпаду РЕВ, а також підготовка до включення в процес загальноєвропейської економічної інтеграції та вступу до Євросоюзу.

Державотворчі процеси і усамостійнення Чеської та Словацької Республік з 1 січня 1993 року дещо модифікували склад учасників СЕФТА, ЧР і СР, як правонаступники ЧСФР, стали повноправними членами асоціації. З 1 січня 1994 року до СЕФТА вступила Словенія, а 1 липня 1997 року – Румунія. Наступними кандидатами в члени асоціації стали Болгарія та інші балканські країни, держави Прибалтики. Навіть Туреччина та Ізраїль виявляли інтерес до членства в СЕФТА.

Держави СЕФТА впродовж 1990-х років були регіоном стабільного соціально-економічного розвитку і динамічних темпів господарського росту. Погоджена лінія на ліквідацію митних бар'єрів у взаємній торгівлі спричинила бурхливий розвиток взаємного товарообігу в рамках СЕФТА, обсяг якого

протягом 1993-1996 років зріс удвічі. Відкриття національних економік назовні в асоційованій центральноєвропейській зоні вільної торгівлі держави-учасники фактично значним чином вирішили проблему реалізації продукції своїх товаровиробників та компенсували втрату зовнішніх ринків збуту, насамперед на Сході.

В умовах створення біля кордонів України інтегрованої ринкової зони з режимом вільної торгівлі та ємністю майже в 90 млн. потенційних споживачів, українська держава не могла залишатися осторонь цієї регіональної економічної інтеграції. Україна в середині 1990-х років отримала статус спостерігача при СЕФТА і прагнула стати повноправним членом асоціації. Її снагу підтримували майже всі держави Центральної та Східної Європи. Але, на жаль, українська держава не виконувала статутних вимог до потенційних кандидатів на вступ до СЕФТА: не була членом Світової Організації Торгівлі (СОТ/ГАТТ), не мала асоційованого договору з ЄС тощо.

Чехословаччина в рамках РЕВ спеціалізувалася на виробництві машинобудівної продукції, зокрема важкому і транспортному машинобудуванні. Але техніко-технологічний рівень виробництва був недостатнім і тому готова продукція виявилася майже неконкурентоспроможною на західних ринках. Сировинноємний та енергоємний чеський і словацький промислово-виробничий комплекс вирішальним чином залежав від радянських поставок.

Структура чехословацького народного господарства та його експортного потенціалу була деформованою – з домінуванням важкої індустрії та воєнно-промислового комплексу (ВПК). З-поміж країн радянського блоку Чехословаччина була другим після СРСР світовим експортером зброї. Політичне рішення нової чехословацької демократичної влади – з гуманістичної ініціативи президента В. Гавела припинити на початку 1990 року вивіз зброї стало взагалі катастрофічним для ВПК країни та пов'язаних з ним галузей. Від такого удару ВПК Чехії і Словаччини не може оговтатися до теперішнього часу і країни майже повністю втратили зовнішні ринки експорту військової техніки та озброєння.

Неприспособленими до нових умов зовнішньоекономічної діяльності та ринку виявилися чеська і

словацька легка та продовольча і харчова промисловість, а також аграрний сектор. Втрата на початку 1990-х років невибагливих східних ринків та відмирання міждержавної схеми товарообміну періоду РЕВ – "продовольство за сировину" звузили можливість реалізації промислових і продовольчих товарів народного споживання, які з появою більш якісного західного імпорту не знаходили масового споживача навіть на внутрішньому чеському і словацькому ринку. А агропромисловий комплекс для виживання в умовах жорсткої зарубіжної конкуренції потребував все більших державних дотацій.

Консервативний чехословацький комуністичний режим, який не сприймав і горбачовську перебудову та лібералізацію господарської, в т. ч. зовнішньоекономічної діяльності в СРСР 1980-х років, до останнього моменту свого існування відчайдушно тримався за директивно-адміністративні важелі управління економікою і державну монополію зовнішньої торгівлі. Тому після революції 17 листопада 1989 року нова влада могла лише поетапно лібералізувати зовнішньоекономічну сферу та обережно відкривати самостійний вихід суб'єктів господарської діяльності на зовнішній ринок, так як вони не мали ні достатнього капіталу, ні елементарного досвіду роботи в умовах жорсткої міжнародної конкуренції [14, с. 153].

Таким чином, низка негативних чинників вела на початку 1990-х років до погіршення показників зовнішньоекономічної діяльності Чехії і Словаччини, зокрема обсягів і структури зовнішньої торгівлі, особливо експорту. Східні ринки були втрачені, а відразу пробитися на західні із застарілою і неякісною продукцією було неможливо. Надалі впродовж 1990-х років діяла тенденція прискореного зростання імпорту над експортом, що приводило до значного зовнішньоторговельного дефіциту, який ЧР і СР намагалися покрити нарощенням вивозу до розвинених країн, передусім ЄС товарів сировинної і напівфабрикатної груп. А це, у свою чергу, вело до такого явища, як деіндустріалізація експорту і наближало структуру зовнішньої торгівлі двох держав до характерної для відсталих країн "третього світу", що розвиваються [13, с. 188]. Вказані тенденції відображають і офіційні статистичні дані про обсяги зовнішньої торгівлі Чехії і Словаччини протягом другої половини 1990-х років.

Таблиця 1. Зовнішня торгівля ЧР і СР в 1995-2000 рр. (млн. дол. США)

Показник	1995	1997	1998	1999	2000
Чехія					
Імпорт	25 128	27121	28432	28073	32110
Експорт	21364	22333	25906	26242	28996
Баланс	- 3764	- 4788	- 2526	- 1831	- 3114
Словаччина					
Імпорт	9226	10770	13725	11688	13413
Експорт	8596	8251	10721	10062	11889
Баланс	- 630	- 2519	- 3004	- 1625	- 1524

Складено автором за джерелом: [5, с. 688-689].

Дані Таблиці 1 засвідчують, що обсяги імпорту ЧР і СР у другій половині 1990-х років значно перевищували обсяги експорту. В результаті складався значний дефіцит зовнішньоторговельного обороту. В Чехії у 1997 році дефіцит зовнішньої торгівлі наблизився до показника 5 млрд. дол. США і набрав загрозливого для макроекономічної стабільності країни характеру, що привело до серйозних господарських проблем і, разом з іншими чинниками, навіть до внутрішньополітичної кризи та відставки уряду В.Клауса. Як засвідчують показники кінця 1990-х років Таб.1 на зовнішній торгівлі ЧР і СР негативно відбилися наслідки світової фінансової кризи 1998-1999 років.

Загалом на початку 1990-х років найбільшим негативом було те, що у всіх постсоціалістичних країнах кризові явища в системі зовнішньоекономічних зв'язків співпали в часі із господарським спадом кожної національної економіки.

Російські вчені роблять справедливий висновок про втягнення у цей час держав Центральної та Східної Європи в смугу так званої "трансформаційної кризи", яка мала системний характер. У фундаментальному дослідженні про

трансформації 1990-х років у Центральній та Східній Європі вони кажуть наступне:

«Перехід до ринкової економіки виявився в постсоціалістичних країнах значно більш складним, ніж це спочатку передбачалося. Всі без винятку центрально- і східноєвропейські держави зіштовхнулися протягом декількох перших років постсоціалістичних перетворень з масштабним спадом економічної активності, дестабілізацією фінансового становища, різким загостренням соціальних проблем. Всезагальність цих процесів на постсоціалістичному просторі дала підставу дослідникам (а потім і політикам) говорити про трансформаційну кризу як про невід'ємного супутника системних змін» [15, с. 222].

Негативні економічні наслідки трансформаційної кризи і траєкторію виходу з неї в Чехії та Словаччині яскраво ілюструють дані про динаміку інтегрованого макроекономічного показника – валового внутрішнього продукту (ВВП) двох країн протягом 1990-х років.

Якщо проаналізувати еволюцію ВВП у двох вимірах: по-перше, взяти базовий показник 1989 року за 100%, і, по-друге, навести показник приросту або падіння ВВП у відсотках до попереднього року, то динаміка чеського і словацького ВВП у 1990-1999 роках була наступною:

Таблиця 2. Динаміка ВВП Чехії і Словаччини

Рік	Чехія	Словаччина	Чехія	Словаччина
	1989 р.=100%	1989 р. =100%	у % до попереднього року	у % до попереднього року
1990	98,8	97,5	- 1,2	- 2,5
1991	87,4	83,3	- 11,5	- 14,6
1992	84,6	77,9	- 3,3	- 6,5
1993	85,1	75,0	0,6	- 3,7
1994	87,0	78,3	3,2	4,9
1995	92,2	84,0	6,4	6,9
1996	96,6	89,2	3,9	6,6
1997	95,6	94,7	1,0	6,5
1998	93,5	98,6	- 2,6	5,4
1999	93,3	100,5	- 1,5	1,9

Складено автором за джерелом: [15, с. 222].

Наведені в Таблиці 2 дані засвідчують, що Чехія на рік швидше, ніж Словаччина, у 1993 році вийшла з господарського спаду і перейшла до траєкторії соціально-економічного росту. Проте СР у другій половині 1990-х років досягла вищої динаміки середньорічного приросту ВВП і уже в 1999 році не лише відновила, але й перевищила показник абсолютного обсягу ВВП 1989 року. А ЧР наприкінці 1990-х років, навпаки, не уникла тимчасового господарського спаду і скорочення обсягу ВВП.

Загальним висновком на основі даних Таб.2, однак, є те, що ЧР і СР лише на межі ХХ-ХХІ століть відновили дореволюційний рівень економічного потенціалу і тільки з початку 2000-х років змогли перейти до етапу його нарощення. Такою з історичного і економічного погляду можна вважати

десятирічну "ціну" трансформаційної кризи для чеського і словацького суспільства.

Втім, негативні наслідки трансформаційної кризи і господарського спаду 1990-х років у Чехії і Словаччині, як слід об'єктивно визнати, були значно меншими, ніж у більшості інших держав Центральної та Східної Європи, а тим більше в Румунії та Україні. Відповідно, ЧР і СР швидше від інших постсоціалістичних країн, можливо, лише за винятком Польщі, яка досягла дореформного рівня ВВП уже в 1996 році, вийшли з кризового економічного стану.

Таку чеську і словацьку специфіку переборення трансформаційної кризи зумовила низка об'єктивних і суб'єктивних чинників.

По-перше, порівняно міцна стартова економічна позиція розгортання постсоціалістичних перетворень – ще попередньо Чехословаччина була

одною із самих розвинених у соціально-економічному плані європейських країн "радянського блоку".

По-друге, радикальне здійснення системних реформ – з самого початку листопадових суспільно-політичних змін уже в рамках єдиної чехословацької держави (1990-1992 рр.) було реалізовано т.зв. «шоковий» варіант переходу до ринку і трансформації всієї економічної системи, в т. ч. послідовна лібералізація сфери зовнішньоекономічних зв'язків. По-третє, максимальна відкритість чеської і словацької економіки назовні та переорієнтація зовнішньоекономічних зв'язків на Європейський Союз – активна зовнішньоекономічна діяльність стала своєрідним "двигуном" соціально-економічного розвитку ЧР і СР і сприяла плинній інтеграції двох країн до єдиного ринку ЄС та у світогосподарські зв'язки. І, насамкінець, по-четверте, тісна зовнішньоекономічна взаємодія і взаємна підтримка ЧР і СР як на двосторонній основі, так і на багатосторонній – у рамках регіональних і загальноєвропейських інтеграційних процесів.

Уже в лютому 1990 року Чехословаччина обрала радикальний варіант ринкової реформи методами "шокової терапії" [11, с. 98-107]. Групу економістів, які готували програму переходу країни до ринку очолював В. Клаус. Тому такий шлях ринкової трансформації нерідко йменують «клаусотерапією».

Сам В. Клаус наступним чином характеризував завдання розробленого під його керівництвом плану основних ринкових перетворень: повна відміна або масштабне зниження державних дотацій; високий ступінь лібералізації цін; лібералізація зовнішньої торгівлі; відкриття назовні досить закритої національної економіки; введення різних ступенів конвертованості національної грошової одиниці; роздержавлення і широка приватизація тощо [3, с. 76].

Разом з тим, як вказує І.І. Вовканич, у ній не були враховані відмінності в рівнях економічного розвитку двох складових частин країни – Чехії і Словаччини. Для більш розвинутого народного господарства чеських і моравських земель «шокове» реформування мало в основному позитивні наслідки. Але слабша напівфабрикатна словацька економіка не була готова так швидко адаптуватися до ринкових умов.

«Клаусотерапія» в умовах Словаччини привела до складних соціальних наслідків і падіння рівня життя пересічних громадян. Виникла проблема масового безробіття, яку Словаччина не може перебороти до сучасності. Негативні соціальні

наслідки ринкових реформ зумовили зростання політичної напруги у словацькому суспільстві та виникнення конфліктних проблем у чесько-словацьких стосунках. В таких складних умовах нові політичні еліти Чехії та Словаччини не змогли, і як показав подальший розвиток подій, швидше і не хотіли вирішити спірні питання продовження співжиття двох народів у рамках єдиної федеральної держави [8, с. 199].

Після парламентських виборів 1992 року до влади в ЧР прийшли право орієнтовані сили, які настоювали на радикальному варіанті продовження економічних реформ. У Словаччині, навпаки, перемогли партії, які вимагали припинення «шокової» трансформації і закликали до будівництва соціально орієнтованого ринку. Принципова несумісність підходів чеської і словацької сторони до реформування стала однією з причин конституційного припинення чесько-словацького федеративного союзу і проголошення 1 січня 1993 року незалежності Чехії і Словаччини. З унезалежненням двох республік траєкторії ринкових реформ у ЧР і СР почали все більше розходитися [12, с. 55-59].

Висновки. Незалежні Чехія і Словаччина вимушені були фактично вперше формувати самостійну систему зовнішньоекономічної політики і міждержавних економічних зв'язків. Втім, наростання відмінних рис у чеському і словацькому варіанті постсоціалістичного реформування після 1993 року лише незначним чином торкнулося зовнішньоекономічної сфери. Нові ринкові принципи зовнішньоекономічної діяльності були запроваджені ще в ході «клаусівських» реформ у рамках федерації.

Таким чином, побудова стійкої системи зовнішньоекономічних відносин та спільна політика ЧР і СР у 1990-ті роки заклала позитивну основу для інтеграції двох країн до ЄС та в єдиний ринок Євроспільноти. Цьому сприяв і чесько-словацький митний союз та участь ЧР і СР у Центрально-європейській угоді вільної торгівлі (CEFTA), зовнішньоекономічна політика ЧР і СР була спрямована на побудову відкритої ринкової економіки та інтеграцію до ЄС. Проте, ЧР успішніше здійснила трансформацію економічної системи і переорієнтацію зовнішньоекономічних зв'язків на Захід, ніж СР. Однак Словаччина також в період 1998-2004 років прискорено виконала вимоги до країн-кандидатів на вступ до ЄС. Аналогічна ситуація спостерігалася і з Польщею (яка у 2004 році приєдналася до ЄС) та Україною, яка сьогодні співпрацює з Європейською спільнотою на основі Угоди про Асоціацію.

Список використаних джерел

1. Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a Kabinetom ministrov Ukrajiny o cezhraničnej spolupráci // Margulíková O., Grusmanová E., Muravský J. Inštitucionálne aspekty cezhraničnej spolupráce v Slovenskej republike: Vývoj a právne postavenie cezhraničných štruktúr. Analytická štúdia. Br.: Rada Európy, Ministerstvo vnútra SR, 2004. S.125-127.
2. Lečka V. Česko-slovenské vstahy z pohľedu vědců, politologů a ekonomů// Medzinárodné otázky. №3. 1994. S. 78-97.
3. Klaus V. Cesta k trzní ekonomice (Výber z článků, projevů a přednášek v zahraničí). Pr.: Top agency, 1991. 81 s.
4. Senaj M., Veskarbka M., Zeman J. MUSE: Monetary Union and Slovak Economy model // National Bank of Slovakia Working Papers 1/2010 [Electronic resource]. Access mode - <http://www.nbs.sk/en/publications-issued-by-the-nbs/working-papers>. (дата звернення 10.06.2018).

5. Statistická ročenka České republiky 2003. Pr.: ČSU - Scientia, 2003. 739 s.
6. Stredoeurópska dohoda o voľnom obchode uzatvorená medzi Českou Republikou, Poľskou Republikou a Slovenskou Republikou // Medzinárodné otázky. №1. 1996. S. 59-124.
7. Бураковський І.В. Міжнародна торгівля та економічний розвиток країн з перехідною економікою (теоретико-методологічний аналіз механізму взаємозв'язку). Автореф. дис. д.е.н. К.: Київський ун-т ім. Т. Шевченка, 1998. 23 с.
8. Вовканич І.І. Постсоціалістична трансформація в Чеській Республіці: специфіка і етапи // Carpatica – Карпатика. Вип. 21. Політологічні студії: історія, теорія і практика. Ужгород: УжНУ, 2003. С. 198-210.
9. Звіт про роботу торговельно-економічної місії в складі Посольства України в Словацькій Республіці за I півріччя 2005 року. Братислава, липень 2005 року. 53 с.
10. Звіт про роботу торговельно-економічної місії в складі Посольства України в Чеській Республіці за I півріччя 2005 року. Прага, 2005. 62 с.
11. Копыгина М. Сценарий экономической реформы в ЧСФР // Вопросы экономики. 1991. №4. С. 98-107.
12. Передній О., Сюсько І. Розлучення по-чехословацьки // Політика і час. 1993. № 3. С. 55-59.
13. Страны Центральной и Восточной Европы на пути в Европейский Союз. М.: Наука, 2002. С.188.
14. Уроки социально-экономических преобразований в странах Центральной и Восточной Европы / Под ред. Богомолова О.Т. М.: ИМЭПИ РАН, 1996. 153 с.
15. Центрально-Восточная Европа во второй половине XX века. В 3 т. Т.3. Трансформации 90-х годов. Ч.1. М.: Наука, 2002. С. 222.
16. Якубовський С.О., Журавльов О.В. Трансформація економічних відносин Словаччини та Чеської Республіки // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2014. №3(74). С. 41.

References

1. Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a Kabinetom ministrov Ukrajiny o cezhraničnej spolupráci // Margulíková O., Grusmanová E., Muravský J. Inštitucionálne aspekty cezhraničnej spolupráce v Slovenskej republike: Vývoj a právne postavenie cezhraničných štruktúr. Analytická štúdia. Br.: Rada Európy, Ministerstvo vnútra SR, 2004. S.125-127. (in Slovakian).
2. Lečka V. Česko-slovenské vstahy z pohľadu vedcú, politológů a ekonomů // Medzinárodné otázky. №3. 1994. S.78-97. (in Slovakian).
3. Klaus V. Cesta k tržní ekonomice (Výber z článků, projevů a přednášek v zahraničí). Pr.: Top agency, 1991. 81 s. (in Czech).
4. Senaj M., Veskarbka M., Zeman J. MUSE: Monetary Union and Slovak Economy model // National Bank os Slovakia Working Papers 1/2010 // <http://www.nbs.sk/en/publications-issued-by-the-nbs/working-papers>. (in English).
5. Statistická ročenka České republiky 2003. Pr.: ČSU - Scientia, 2003. 739 s. (in Czech).
6. Stredoeurópska dohoda o voľnom obchode uzatvorená medzi Českou Republikou, Poľskou Republikou a Slovenskou Republikou // Medzinárodné otázky. №1. 1996. S. 59-124. (in Slovakian).
7. Burakovskiy I.V. Mizhnarodna torhivlia ta ekonomichnyi rozvytok krain z perekhidnoiu ekonomikoiu (teoretyko-metodolohichnyi analiz mekhanizmu vzaiemovzviazku). Avtoref. dys. d.e.n. K.: Kyivskiy un-t im. T.Shevchenka, 1998. 23 s. (in Ukrainian).
8. Vovkanych I.I. Postsotsialistychna transformatsiia v Cheskkii Respublitsi: spetsyfyka i etapy // Carpatica – Karpatyka. Vyp.21. Politolohichni studii: istoriia, teoriia i praktyka. Uzhhorod: UzhNU, 2003. S. 198-210. (in Ukrainian).
9. Zvit pro robotu torhovelno-ekonomichnoi misii v skladi Posolstva Ukrainy v Slovatskii Respublitsi za I pivrichchia 2005 roku. Bratislava, lypen 2005 roku. 53 s. (in Ukrainian).
10. Zvit pro robotu torhovelno-ekonomichnoi misii v skladi Posolstva Ukrainy v Cheskkii Respublitsi za I pivrichchia 2005 roku. Praha, 2005. 62 s. (in Ukrainian).
11. Копытына М. Стенарий экономыческой реформы в ЧСФР // Вопросы экономыкы. 1991. №4. S. 98-107. (in Russian).
12. Peredrii O., Siusko I. Rozluchennia po-chekhoslovatsky // Polityka i chas. 1993. № 3. S. 55-59. (in Ukrainian).
13. Strany Tsentralnoi y Vostochnoi Evropy na puty v Evropeiskyi Soiuz. M.: Nauka, 2002. S.188. (in Russian).
14. Uroky sotsyalno-ekonomicheskyykh preobrazovanyi v stranakh Tsentralnoi y Vostochnoi Evropy / Pod red. Bohomolova O.T. M.: YMЭPY РАН, 1996. 153 s. (in Russian).
15. Tsentralno-Vostochnaia Evropa vo vtoroi polovyne KhKh veka. V 3 t. T.3. Transformatsyy 90-kh hodov. Ch.1. M.: Nauka, 2002. S. 222. (in Russian).
16. Iakubovskiy S.O., Zhuravlov O.V. Transformatsiia ekonomichnykh vidnosyn Slovachchyny ta Cheskoii Respubliki // Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo. 2014. №3(74). S. 41. (in Ukrainian).

SUMMARY

BUILDING A STABLE SYSTEM OF FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BETWEEN THE CZECH REPUBLIC AND SLOVAKIA: EXPERIENCE FOR

V. Andreiko (Uzhhorod)

Since the beginning of the 1990s the system of foreign economic cooperation between the Czech Republic and Slovakia has changed within the overall trend of post-socialist transformation and market reforms in Central and Eastern Europe. For post-communist Czechoslovakia the economic losses were especially severe. In addition to narrowing opportunities of their own commodity exports to the post-Soviet space and worsening conditions for raw materials and energy imports from the East due to transition to the world prices and mutual settlements in hard currency, the country suffered significant financial losses. First, the non-equivalent commodity exchange within the framework of the CMEA was based on the international currency, i.e. "transferring rubles"; and, secondly, Czechoslovakia and, consequently, its successors - the Czech Republic and Slovakia, remained the net lenders of the Soviet party. In general, in the early 1990s, the most negative aspect was the fact that in all post-socialist countries the crisis phenomena in the system of foreign economic relations coincided in time with the economic decline of each national economy. Scientists make a fair conclusion about the Central and Eastern European countries' being involved into the so-called "transformational crisis" of a systemic nature at that time. The negative economic effects of the

transformation crisis and its exit path for the Czech Republic and Slovakia clearly illustrate the dynamics of the integrated macroeconomic indicator – the gross domestic product (GDP) of the two countries during the 1990s – early 2000s. The general conclusion is that the Czech Republic and the Slovak Republic restored the pre-revolutionary level of their economic potential only on the verge of the XX-XXI centuries, and have been able to move to the stage of its build-up only since the beginning of the 2000s. From a historical and economic point of view, this was a decade-long "cost" of the transformational crisis that the Czech and Slovak societies had to pay. However, it should be objectively admitted that the negative consequences of the transformation crisis and the economic downturn in the Czech Republic and Slovakia have been less significant than in most other Central and Eastern European countries, and especially in Romania and Ukraine. Accordingly, the Czech Republic and the Slovak Republic have emerged from a crisis economic situation faster than other post-socialist countries.

Keywords: Czech and Slovak Republic, economic cooperation, market reforms, foreign economic relations, Ukraine.